

دانشگاه‌های دولتی بسیار گران اداره می‌شوند اگر طبق برنامه هفتم دانشگاه‌های دولتی پولی شوند چه اتفاقی می‌افتد؟

شهریه واقعی دانشجویان:

۶۵ میلیون

سند هفتم؛ ریل گذار شهریه‌ای شدن دانشگاه‌های دولتی

براساس ماده ۹۶ بخش آموزش عالی لایحه برنامه هفتم، قرار است به منظور تحقق اهداف آمایش آموزش عالی، تنظیم ارتباط تحصیل و اشتغال، ارتقای پاسخگویی دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی و پژوهش و فناوری به نیازهای بازار کار و تقاضای اجتماعی و افزایش جذابیت تحصیل در رشته‌های دارای اولویت کشور تامین مالی تحصیلات عالی با رعایت اصل ۳۰ قانون اساسی متناسب با قیمت تمام شده تحصیل بر مبنای سرانه‌های استاندارد آموزشی مقاطع مختلف تحصیلی انجام شود. در بند «الف» این ماده آمده هزینه تحصیل و کمک هزینه تحصیلی به دانشجویان نخبه برای تحصیل در رشته‌های اولویت دار براساس نقشه جامع علمی کشور در سقف ۱۵ درصد ظرفیت رشته محل‌های روزانه بر مبنای ظرفیت سال اول برنامه به صورت رایگان انجام می‌شود. بخش «ب» عنوان می‌کند که هزینه تحصیل دانشجویان مستعد در رشته محل‌های روزانه مورد نیاز کشور در سقف ۵۰ درصد ظرفیت سال اول برنامه به صورت رایگان پرداخت می‌شود. اما بخش «پ» به صراحت تاکید کرده که هزینه تحصیل سایر دانشجویان روزانه در قالب تسهیلات اعطایی توسط صندوق راه دانشجویان وزارت‌های علوم و بهداشت به دانشجویان پرداخت شده و بازپرداخت تسهیلات بعد از فراغت از تحصیل، براساس مقررات صندوق‌ها از دانشجویان مشمول وصول می‌شود.

چرا شهریه؟ مستند به کدام قانون؟

یکی از موضوعات مهمی که در سند برنامه هفتم قید شده و در این مدت، مسئولان مختلف روی آن مانور داده‌اند، اصل ۳۰ قانون اساسی است. بخشی که براساس آن دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه افراد جامعه تا پایان دوره متوسطه ایجاد کند و در مقابل وسایل تحصیلات عالی را تا سر حد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد و همین مساله دلیلی شده تا مسئولان مربوط عنوان کنند نیاز کشور در حد خودکفایی در رشته‌های مختلف در طول بیش از ۴ دهه گذشته تامین شده و دیگر نیازی نیست به روش گذشته تحصیلات را در مقطع آموزش عالی رایگان داشته باشیم. همین مهم دلیلی برای قید گرفتن شهریه از دانشجویان در برنامه هفتم شده است. اگر این

زهرا رمضانی
خبرنگار گروه دانشگاه

ایده حرکت آموزش عالی به سمت گرفتن شهریه از دانشجویان دولتی یا به اصطلاح بهتر پولی شدن تحصیل در دانشگاه‌های دولتی موضوعی است که به نظر می‌رسد از یک ایده و پیشنهاد، رفته رفته به خط فکری برخی تصمیم‌گیران آموزش عالی تبدیل شده است. منصور کبکائیان، عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی یکی از همان افرادی است که شنبه ۱۷ تیرماه در برنامه تلویزیونی «شبهه» با طرح مجدد این ایده به صراحت از گرفتن شهریه در دانشگاه‌های دولتی دفاع کرده است. به طوری که او آموزش رایگان را براساس قانون اساسی به آموزش عمومی منحصر می‌داند و عنوان می‌کند در آموزش عالی در بخش‌هایی که کشور نیاز دارد، دانشجویان را بورسیه کرده است. نکته قابل تامل دیگری که در صحبت‌های وی وجود دارد، مختص دانشجویانی است که از لحاظ مالی امکان پرداخت شهریه دانشگاه‌های دولتی را ندارند، دانشجویانی که دولت باید هزینه تسهیلات آموزشی را برای آنها سرشکن کرده و به اصطلاح از دولت بورسیه آموزشی بگیرند. این نوع اظهار نظر آن هم از سوی فردی که در شورای تصمیم‌سازی مانند شورای عالی انقلاب فرهنگی است، این مهم را به ذهن متبادر می‌کند که در آینده قرار است شاهد اتفاقات مهمی در این زمینه باشیم؛ اتفاقی که پس از انتشار لایحه برنامه هفتم توسعه شکلی جدی تر هم لاقط در حوزه قانونگذاری به خود گرفته است.

بخش از سند برنامه هفتم اجرایی شود، معنی اش این است که بعد از آن، تنها در مجموع ۶۵ درصد از دانشجویان که هم در رشته محل‌های مورد نیاز کشور باشند و البته جزء دانشجویان نخبه و مستعد هم شناخته شوند، می‌توانند از تحصیل رایگان بهره‌مند شده و تحصیل مابقی دانشجویان در قالب اعطای وام حمایت مالی صورت می‌گیرد. جالب اینکه براساس هدف گذاری صورت گرفته از سوی برنامه پنج‌ساله توسعه کشور، تنها رشته‌های دارای اولویت مشمول این قانون شده و طبیعی است که طیف گسترده‌ای از رشته‌ها در این تعریف گنجانده نمی‌شوند و این معنایش آن است که دانشجویان بخش قابل توجهی از رشته‌ها، بعد از این مکلف به پرداخت هزینه از جیب‌شان خواهند بود.

هزینه واقعی تحصیل

در دانشگاه‌های دولتی چقدر است؟

نکته‌ای که در این میان نمی‌توان از آن غفلت کرد این است که دانشگاه‌های دولتی که بخش قابل توجهی از بودجه عمومی را به خود اختصاص می‌دهند، همیشه با مشکل کمبود بودجه برای انجام فعالیت‌هایشان روبه‌رو می‌شوند و بخش اندکی از آن را صرف هزینه‌های آموزشی می‌کنند. به طور مثال دانشگاه تهران برای امسال بیش از ۳ هزار میلیارد اعتبار داشته. این رقم برای دانشگاهی مانند شهید بهشتی به حدود هزار و ۲۰۰ میلیارد تومان و برای شریف نزدیک به حدود یک هزار میلیارد تومان است. با در نظر گرفتن ۵۰ هزار دانشجوی دانشگاه تهران، سرانه دانشجوی نزدیک به ۶۶ میلیون تومان و در دانشگاه شهید بهشتی با جمعیتی برابر ۱۹ هزار نفر حدود ۶۵ میلیون تمام می‌شود. موضوع زمانی جالب‌تر می‌شود که بخواهیم نگاهی به شهریه دریافتی از سوی دانشگاه‌های دولتی در پردیس‌هایشان داشته باشیم. دانشجوی دکتری علوم انسانی در پردیس‌های دانشگاه تهران برابر شهریه اعلامی ترم دوم سال تحصیلی اخیر باید سالانه نزدیک به ۴۴ میلیون تومان هزینه کند. رقمی که برای سایر گروه‌های آزمایشی ۵۴ میلیون تومان است. با این وجود چنانچه افزایش هزینه‌ها و تورم سال گذشته را هم در نظر بگیریم دانشجویان پردیسی دانشگاه تهران بخشی از هزینه تحصیل خود را می‌پیمان بودجه دولتی دانشگاه هستند تا شکاف میان شهریه پرداختی و هزینه تمام شده میانگین ۵۶ میلیون تومانی پر شود. هزینه بررسی شده ویژه یک دانشجوی دکتری است و طبیعتاً شکاف بین عدد دریافتی از دانشجوی و هزینه واقعی دانشگاه در مقطع کارشناسی به مراتب بیشتر هم خواهد شد. به بیان دیگر، دانشگاه با نرخ غیر واقعی اقدام به جذب دانشجوی کرده و هزینه تحصیل در پردیس دانشگاه هم اکنون هم غیر واقعی است. البته نمی‌توان این را نادیده گرفت که در صورت واقعی شدن هزینه، با طبع قیمت‌ها هم افزایش چشمگیری پیدا کرده و همین مساله جذب دانشجوی شهریه‌پرداز را در این دانشگاه‌ها به خطر می‌اندازد. به عبارت بهتر دانشگاه‌های دولتی با استفاده از بودجه‌ای که از دولت می‌گیرند، اقدام به جذب دانشجوی شهریه‌پرداز می‌کنند و با این کار عملاً اقدام به برند فروشی می‌کنند؛ چرا که این دانشگاه‌ها نمی‌توانند هزینه‌های بیشتری از آنچه امروز اعلام می‌شود را از دانشجوی بگیرند و دوراهی موجود بر سر جذب دانشجوی شهریه‌پرداز و عدم جذب آن باعث شده تا مسئولان دانشگاه‌های دولتی ترجیح دهند بخشی از هزینه مربوط به این دانشجویان را از جیب دولت پرداخت کرده و در مقابل از این دانشجویان هزینه دریافت کنند.

میانگین هزینه کرد دولت: هر دانشجو ۵۶ میلیون تومان

وقتی بحث دریافت شهریه از دانشجوی در دانشگاه‌های دولتی به میان می‌آید، اولین مساله این است که هر دانشجوی در طول یک سال چقدر خرج روی دست دولت برای تحصیل در چنین دانشگاه‌هایی می‌گذارد. هر چند سال گذشته فرهاد رهبر، دستیار اقتصادی رئیس‌جمهور نکته قابل توجهی را در این باره مطرح کرده بود. به گفته او دانشگاه‌ها به بودجه عمومی دولت متصل هستند و به صورت میانگین برای هر دانشجو سالانه ۵۶ میلیون تومان هزینه می‌شود. عددی که فضای دانشگاه‌های غیردولتی مثل دانشگاه آزاد به مراتب کمتر است تا جایی که با یک سوم و حتی کمتر از آن خدمات آموزشی را ارائه می‌دهند. این در حالی است که عموم بودجه دولتی جذب شده در دانشگاه‌ها هم طی سال‌های اخیر صرف حقوق و دستمزد کارکنان می‌شود؛ عددی که به گفته معاون اداری مالی وزارت علوم به صورت میانگین ۹۴ درصدی هزینه‌های دانشگاه‌های دولتی را شامل می‌شود.

سود دانشجو از رقابت دانشگاه‌ها در شرایط واقعی

با همه اینها نباید این مهم را فراموش کرد که اگر جذب دانشجوی پولی در دانشگاه‌های دولتی به معنای واقعی و با شفافیت اجرایی شود، حتما می‌تواند اثرات مثبتی در نظام آموزش عالی کشور داشته باشد. یعنی اگر هزینه جذب دانشجو در این دانشگاه‌ها واقعی شده و شهریه هم براساس شرایط واقعی از آنها گرفته شود، معنایش ایجاد شرایط رقابتی سالم در نظام آموزش عالی و بالا رفتن کیفیت دانشگاه‌ها در دو بعد آموزشی و پژوهشی است. اتفاقی که خروجی آن را می‌توان در بالا بردن کیفیت فارغ التحصیلان هم پیدا کرد. از طرف دیگر با این کار دانشگاه‌ها ناگزیر هستند تا با تامین تجهیزات و بستری لازم برای تربیت دانشجو در مقاطع و رشته‌های مختلف، حق انتخاب بیشتری را در اختیار دانشجویان بگذارند؛ اما در صورتی که قرار باشد دانشگاه‌های دولتی همچنان به بودجه دولتی متکی بوده و تنها با استفاده از اعتباری که در نظام آموزش عالی پیدا کرده آن هم در شرایط غیر واقعی، به جذب دانشجوی پولی روی بیاورند، طبیعتاً در میان مدت و طولانی مدت، تنها دانشجویانی که اسم و رسم این دانشگاه‌ها برایشان مهم بوده را جذب می‌کنند.

تحصیل براساس کدام قیمت تمام شده؟

البته در این بند پرحاشیه برنامه هفتم توسعه و اولاً شاخص‌های دقیقی از اینکه سر خودکفایی کجاست مشخص نشده و بدتر از آن معلوم نیست دانشجوی مستعد و نخبه براساس چه معیارهایی انتخاب می‌شود. شاید در این میان بد نباشد به این مهم اشاره کنیم که نقشه جامع علمی کشور نزدیک به ۱۳ سالی است که به روزرسانی نشده، در این وضعیت چطور می‌توان رشته‌های اولویت دار کشور را براساس آن مشخص کرد؟ بنابراین این دور از انتظار نیست که در صورت تصویب مدیران آموزش عالی در چنین وضعیتی براساس درک خود از فضا و اقتضات دانشگاه‌ها عمل کنند و این بند سند دست خوش خوانش‌های متفاوت و شاید متناقضی هم شود. به جز تعریف خودکفایی یا مستعد و نخبه، مساله قیمت تمام شده تحصیل بر مبنای سرانه‌های استاندارد آموزشی مقاطع مختلف تحصیلی هم چالش دیگری است؛ چرا که هم اکنون هم قیمت تمام شده تحصیل در فضای دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی فاصله زیادی دارد و از قرار معلوم دانشگاه‌های دولتی بسیار گران‌تر آموزش را اداره می‌کنند.

تحصیل در کدام دانشگاه به نفع دانشجو می‌شود؟

هر چند از اسناد بالادستی، الزامات تحقق دانشجوی شهریه‌پرداز در دانشگاه‌های دولتی و شرایط این روزهای این مراکز آموزشی در جذب این دانشجویان گفتیم، اما بد نیست متولیان امر به این دو سوال اساسی هم پاسخ دهند که اگر قرار باشد دانشگاه‌های دولتی که پیش تر هم عنوان کردیم با رزاق غیر واقعی اقدام به جذب دانشجو در پردیس‌های خود می‌کنند، به سمت واقعی کردن هزینه‌ها و طبیعتاً شهریه‌ها حرکت کنند، باز هم می‌توانند مانند امروز با دانشگاه‌های بخش خصوصی در این زمینه رقابت کنند و اگر چنین مساله‌ای به معنای واقعی محقق شود، آن وقت دیگر برای دانشجو صرفه اقتصادی خواهد داشت که صرف برند و نام این دانشگاه‌ها بخواهد هزینه‌های قابل توجهی را بپردازد؟ نکته دیگر اینکه با توجه به اصل ۴۴ قانون اساسی که براساس آن دیگر دولت نباید سوسیسید به دانشگاه‌های دولتی بدهد، در چنین شرایطی، شرط اولی که باید در همان ابتدای راه از سوی دانشگاه‌های دولتی رعایت شود، همان واقعی کردن هزینه‌ها است. قطعاً در چنین شرایطی، وضعیت برای دانشگاه‌های دولتی با تغییرات جدی همراه می‌شود تا جایی که شاید بخشی از آنها با قطع شدن حمایت‌های دولتی، با چالش‌های جدی در وضعیت آموزشی و پژوهشی خود روبه‌رو شوند.

نیمکت خبر

دانشگاه‌های زیر هزار دانشجو با دانشگاه‌های بزرگ ادغام می‌شوند

ابراهیم نعیمی، مدیرکل دفتر مشاوره، سلامت و سبک زندگی وزارت علوم افزود: «هم اکنون در بیش از ۴۰ دانشگاه کشور مراکز مشاوره و مراکز بهداشت، جدا از همدیگر فعالیت می‌کنند و در ۷۰ دانشگاه نیز با یکدیگر ادغام شده‌اند.»
وی با بیان اینکه برای ایجاد مراکز مشاوره و مراکز بهداشت و درمان و فعالیت اثربخش در دانشگاه باید حداقل شرایط لازم فضای فیزیکی وجود داشته باشد، گفت: «با توجه به اینکه سیاست وزیر علوم ادغام دانشگاه‌های زیر یک هزار نفر جمعیت دانشجو با دانشگاه‌های بزرگ در نزدیکی آنهاست، هم اکنون ۱۱۷ دانشگاه در کشور وجود دارد که بنده طی ۲۱ ماه گذشته از ۵۱ دانشگاه بازدید داشته‌ام.»
نعیمی با اشاره به اینکه در این بازدیدها به ساختار و تصاویر ذهنی روشنی از دانشگاه‌ها رسیده‌ام، بیان کرد: «بسیاری از دانشگاه‌ها فاقد فضا و ساختار فیزیکی مناسب برای ایجاد مراکز مشاوره و بهداشت هستند و در نتیجه تلاش ما باید این باشد که کمک کنیم تا این ساختارهای فیزیکی و اداری ایجاد شود.»

احیای بورس بلندمدت در دکتری

هاشم داداش پور در گفت‌وگو با مهر، درباره آخرین وضعیت راه‌اندازی دوباره بورس بلندمدت دکتری خارج از کشور گفت: «ما در این زمینه تحولی ایجاد کرده‌ایم و در آینده بسیار نزدیک خواهیم گفت که به موضوع بورسیه‌ها چطور نگاه می‌کنیم، اما آنچه مشخص است باید در زمینه بورسیه‌ها شرایط جدیدی را ایجاد کنیم.»
وی ادامه داد: «قبلاً برای کمبود هیات‌علمی در همه رشته‌ها مجبور بودیم بورس بلندمدت ایجاد کنیم، الان بخشی از نیازها تغییر کرده، نیازها از بورس بلندمدت به رشته‌هایی در فناوری‌های راهبردی و بین‌رشته‌ای تغییر کرده که دانشگاه‌های ما به آن نیاز دارند ولی ظرفیت علمی لازم را هنوز نتوانسته‌ایم در آن حوزه‌ها فعال کنیم.» رئیس سازمان امور دانشجویان افزود: «به عبارت دیگر بورس همچنان باید برقرار باشد و در پاسخ به نیازهای نوپدید کشور شکل بگیرد، علاوه بر اینها بورس‌های دیگری نیز داریم مثلاً دانشجویی تمایل دارد از الان اطمینان پیدا کند که در جایی می‌تواند به کار گرفته شود مثل بورس صنعت یا بورس مشاغل.»

افتتاح پارک بین‌المللی علم و فناوری با مساحت ۱۰۰۰ هکتار

حسن زمانیان، رئیس سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران با اشاره به طرح‌های مختلف این سازمان طی سال گذشته اظهار داشت: «یکی از کلان‌طرح‌های ما با توجه به مأموریت وزیر علوم به سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران راه‌اندازی پارک علم و فناوری بین‌المللی است که اقدامات اولیه شامل اسانسانه، آیین‌نامه و پرتابل آن آماده شده است. همچنین ۹۸ درصد از بنای ساختمان ۶ هزار مترمربعی ستاد مرکزی و ۴۵ هزار مترمربع فضا برای استقرار شرکت‌های دانش‌بنیان ایرانی و خارجی آماده است.»
وی تاکید کرد: «یک فضای هزار هکتاری جنب زمین ۴۵ هزار متری در جوار مرقد مطهر امام خمینی (ره) در حال آماده‌سازی است و شرکت‌های داخلی با گردش مالی بالای ۲۰ میلیارد تومان و شرکت‌های خارجی برتر و بیشتر متعلق به ایرانیان خارج از کشور، در این فضا مستقر می‌شوند که مانند منطقه آزاد است و از عوارض گمرکی هم مستثنی هستند.» زمانیان افزود: «این بنای پارک بین‌المللی علم و فناوری به زودی و با حضور مقامات کشوری گشایش خواهد یافت.»